

школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах», «Українська мова та література», «Урок української», «Вивчаємо українську мову та літературу», «Постметодика».

У розділі «Персоналії» вміщено довідки про учених-мовознавців, які народилися на Полтавщині, здобували освіту, займалися чи займаються фаховою діяльністю.

Поки що поза увагою автора залишилися ті осередки філології, що діяли в структурі учительських інститутів на території сучасної Полтавської області, а також створені не так давно, як, наприклад, кафедра філології та видавничої справи, кафедра перекладу Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського.

Глибоко обґрунтовуючи значення полтавсько-київського діалекту, якому справжнє життя дали Іван Котляревський і Тарас Шевченко, в історії середньонаддінпрянських говорів, південно-східного наріччя й української національної літературної мови загалом, вдумливий учений-мовознавець і педагог Микола Степаненко разом із тим розмірковує щодо стратегії мовної освіти, яка повинна орієнтуватися на старе і старовинне, нове й новітнє, де домінує рідна мова, а вчителі-словесники мають ґрунтовні філологічні знання й володіють мистецтвом передачі їх підростаючому поколінню.

Безсумнівно, вирішенню саме стратегічних завдань мовної освіти сприятимуть і нові словники ученого-енциклопедиста, славетного полтавця Миколи Степаненка.

Ніна Осмак, Тетяна Бикова

РОМАНТИЧНА КОНЦЕПЦІЯ СВІТУ МИКОЛИ ТКАЧУКА

Рецензія на монографію: Ткачук М. П. Романтичний дискурс Левка Боровиковського (Літературний портрет) / М. П. Ткачук. – вид. 2-ге [випр. і доп.]. – Тернопіль : Збруч, 2015. – 268 с.

Літературний дискурс 20–40-х років XIX ст. та його наукова рецепція неповні без статі Левка Боровиковського, поета і прозаїка, фольклориста-етнографа і перекладача, лексикографа і педагога. Цей непересічний талановитий діяч, представник генерації харківської школи романтиків і піонер українського романтизму своєю творчістю презентував естетичні критерії тогочасного літературного процесу. Для сучасного читача художня парадигма його творчості цікава з позиції осмислення мистецтва минулого крізь призму актуальних запитів теперішнього культурного середовища порівняно з тими проблемами XIX ст., які митець порушував у творах.

Останнім часом в українському літературознавстві існує тенденція до заповнення «білих» плям у вивченні творчості романтиків поч. XIX ст.: Є. Гребінки, П. Гулака-Артемовського, А. Метлинського, М. Костомарова, М. Петренка та ін. Дочекався своєї наукової реінтерпретації письменницький творчий здобуток Левка Боровиковського. Осягнення мистецьких обрив митця крізь сучасну літературознавчу парадигму дає змогу зняти ідеологічне нашарування епохи радянського літера-

турознавства на трактуванні романтизму як другосортної й «занепадницької» (реакційної) естетичної системи, порівняно з реалізмом.

Сучасники поета-романтика називали його «Колумбом української романтичної поезії» – за мистецькі відкриття, привнесення європейських традицій і здобутків поч. ХІХ ст. в український культурний дискурс. «Колумбом знавців творчості Л. Боровиковського» справедливо можна назвати літературознавця Миколу Платоновича Ткачука, адже з його «легкої руки»¹ вітчизняні літературознавці своїми працями активно почали розширювати горизонти вивчення творчості поета-романтика.

Монографія М. Ткачука «Романтичний дискурс Левка Боровиковського. Літературний портрет»² є свідченням творчої еволюції літературознавця в питанні висвітлення дискурсивної практики поета-романтика ХІХ ст. та його художніх шукань і знахідок крізь естетичну парадигму європейського романтизму. При цьому науковець ураховує специфіку української національної свідомості, яка розвивалася хоч і своєрідно, однак у межах загальноєвропейської традиції, та особливості її переломлення в естетиці й поетиці перед романтизмом й романтизму.

Розширюючи наукову парадигму студій вивчення творчості Л. Боровиковського, літературознавець на основі використання здобутків семіотики, рецептивної естетики, наратології, теорії комунікації, неориторики передусім звертається до сучасного молодого дослідника, спонукає його самостійно, у річищі новочасної термінології, осмислити порушені актуальні проблеми того часу, даючи творчий імпульс продовженню вивчення творчої індивідуальності поета.

Літературний портрет письменника Л. Боровиковського, «ограничений» М. Ткачуком, подається в контексті розвитку романтизму у європейському й, зокрема, українському письменстві. Науковець у монографії різнобічно висвітлює створення шкіл і стильових течій в українському романтизмі, зміни та еволюцію літературних напрямів, спадкоємність літературних традицій, взаємодію письменства та фольклорних жанрово-стильових форм. Науково продуктивною бачиться думка дослідника щодо заслуги українських романтиків у ствердженні ідеї національної й територіальної єдності України, поділеної в той час між конкурентними імперіями. Адже саме східні й західні

¹ 1991 р. було надруковано перший навчальний посібник М. П. Ткачука «Стиль балад Левка Боровиковського», а 2000 р. вийшла монографія «Поетика балад Левка Боровиковського».

² Ткачук М. П. Романтичний дискурс Левка Боровиковського (Літературний портрет) / М. П. Ткачук. – Вид. 2-ге [випр. і доп.]. – Тернопіль : Збруч, 2015. – 268 с.

українські романтики концептуально виводили історію Батьківщини з княжої України-Русі, принципово обстоювали доленосне значення народної культури, рідної мови для сучасності й майбутнього українського народу. Саме тому, на думку вченого, у їхній творчості провідною темою стає зіставлення славного минулого з упослідженою сучасністю України, стосунки особистості з національною спільнотою, тема існування нації як такої.

По-новому осмислюючи літературний процес першої половини ХІХ століття в Україні, Микола Ткачук зберігає вірність літературознавчій традиції, заснованій працями І. Айзенштока, П. Волинського, М. Зерова, П. Хропка, М. Яценка, яка полягає у вивченні стильових течій українського романтизму, його міфосимволіки, літературного фольклоризму тощо. Водночас науковець наголошує на тому, що міфологія, історична, психологічна стильові течії хоч і розсікають на складові компоненти романтизм, проте й конкретизують, дозволяють глибше збагнути певні можливості та закономірності, що лежать у його основі.

Досліджуючи стильові особливості українського романтизму, М. Ткачук виділяє в цьому напрямі кілька шкіл. Діяльність і художні шукання їхніх представників він характеризує з позиції взаємодії європейського романтизму з внутрішньоукраїнською літературною традицією, виділяючи харківську школу романтиків, західнольвівську школу «Руської трійці», київську та петербурзьку школи романтиків. Таким чином чітко виокреслюється контекст, на тлі якого вирізняється творча індивідуальність Левка Боровиковського, який першим відкрив для української поезії, на думку вченого, незвідані світи прекрасної романтичної мрії, прокладає нові шляхи художнього моделювання дійсності.

Висвітлення дискурсивної практики поета-романтика Л. Боровиковського подається науковцем у структурованому вигляді, враховуються різноманітні чинники формування і становлення митця в річищі українського романтизму. Під час літературного портретування Левка Боровиковського М. Ткачуком охоплюються питання життєвого шляху письменника, програмності його романтичного дискурсу, розкриваються основні естетичні концепції творчості, роль і значення Петра Гулака-Артемівського у становленні письменницького таланту Л. Боровиковського. Осібне місце в науковій монографії належить літературознавчим дослідженням поетики романтичних балад письменника, яка включає питання модернізації фольклорно-побутового різновиду жанру,

історіософської візії долі України та романтичної концепції людини.

Достатньо аргументованою й об'єктивною сприймається оцінка М. Ткачуком Л. Боровиковського як яскравого поета-романтика, який постійно експериментував, шукав нові жанрові, композиційні, версифікаційні форми, стильові засоби моделювання романтичної картини світу, виходячи при цьому з багатства української народної словесності. Водночас учений наголошує на художніх особливостях і байкарської творчості митця, не нехтуючи жанром, який деякі західні дослідники (Г. Грабович) оголошують маргінальним. У байках Л. Боровиковського порушується широке коло питань життя особи і суспільства, відображаються національні стосунки людей, етико-моральні й духовні проблеми буття людини, художньо аналізуються людські й етноментальні вади, суспільні негаразди Росії. Аналіз байкарської парадигми митця дав змогу М. Ткачукові зробити висновки про їхню актуальність для сучасного читача, а також резюмувати: у байках Л. Боровиковський еволюціонував від народних сміхових інтонацій через оволодіння фольклорною формою до національного інваріанту класичних байкових мотивів та образів.

На підставі вивчення особливостей естетичної концепції Левка Боровиковського вчений обстоює думку, що поет своєю творчістю своєрідно «відкинув» колоніальну структуру національного письменства, долучився разом із деякими своїми сучасниками (А. Метлинським, М. Шашкевичем та ін.) до процесу формування особливої моделі української романтичної культури. Разом із тим у своїх творах він утілював настрої тієї частини українського суспільства, що героїзувала визвольну боротьбу народу в

давньому й недавньому минулому, а також романтизував чесноти, високі почуття й переживання простих людей.

Літературознавча оцінка Левка Боровиковського-«баладника» зацентрована на результативності авторських пошуків нових виражальних засобів у ліриці й ліро-епіці, малюванні романтичного героя на тлі яскравих декорацій, оссіанівських пейзажів, у виняткових ситуаціях. Серед інших новаторських рис романтичної поетики Л. Боровиковського М. Ткачук визначає розширення ідейно-тематичного кола балад, уведення в українську поезію романтичних світорозуміння і концепції людини, використання багатозначності поетичного слова, міфологічної символіки тощо. Повноцінне дослідження світу поезії Левка Боровиковського дало змогу авторові констатувати: поетика романтичних балад Боровиковського відбиває об'єктивні процеси змісто- й формотворення української лірики поч. ХІХ ст., а саме боротьбу за національно-народну виразність літератури, заперечення бурлескної традиції зображення дійсності, розширення тематичних, жанрово-стильових меж передшевченківського письменства.

Рецензована монографія М. Ткачука – і в цьому теж полягає її вартісність – наближає романтизм поч. ХІХ ст. до перипетій сучасної доби, свідчить про осягнення митцем національної поетичної традиції, душі українства. У літературознавчому дослідженні акцентовано філософему: минуле завжди залишається з нами, а все, що маємо сьогодні, так чи так пов'язане з ним. Не розуміти цього, не відчувати, що ми є витвором минулого, – означає розминутися з потребами сучасного життя.

